

Replik om terrorismen

I olika skrifter om terrorism och främst i en artikel ursprungligen publicerad i *Häftan för Kritiska Studier* nr 6/1975 drev jag två teser. Terrorhandlingar är etiskt neutrala medel. Deras riktighet avgörs uteslutande av vilket värde deras konsekvenser har. Det var den ena tesen. Den andra var att individuell terrorism ej kan göras till ett effektivt medel i en revolutionärt socialistisk strategi.

Reaktionen på min artikel, som främst lästes av personer verksamma inom vänstern, var huvudsakligen: ett ord i rättan tid, men föga uppseendeväckande. Dieter Strand skrev på det temat i Aftonbladet. Själv delar jag denna bedömning av min artikel. Mitt försvar för att publicera sådana självklarheter var, att det vid denna tid grasserade en formlig terrorismhysteri i svenska massmedia. Med moraliska argument mot terrorismen som sådan ville det etablerade samhället trumfa igenom synen på det "lagliga" våldet som legitimt, till skillnad från det individuella. Därmed var det av viss betydelse att framhäva att *inget* våld hade några moraliskt positiva eller negativa egenskaper *i sig*. Samtidigt fanns det grupper inom svensk vänster som svärmade för rörelser i Latinamerika och Västasien med en tvetydig hållning till den individuella terrorismen. Med tanke på dessa grupper kunde det ha viss betydelse att söka påvisa den individuella terrorismens skadlighet om den anammas i en strategi för socialism.

Några år senare lät jag trycka min artikel på nytt, i antologin *Filosofi och samhälle* (Doxa, 1978). Mina åsikter om terrorismen uppmärksammades nu av en annan läsekrets. Reaktionen blev häftig. Svante Nordin skrev om min "svavelosande skolastik". Ingemar Hedenius menade att jag försökt "göra den praktiska filosofin till något slags lyxfnask åt det kommunistiska taktiktänkandet". Sven Stolpe sade sig rent ut inte kunna ansvara för följderna av om folk läste vad jag skrev i ämnet terrorism. Sådant är skojigt att ta del av men ack så svårt att bemöta. Det gläder mig därför, att jag till sist fått två senkomna *seriösa* bemötanden. Harald Ofstad bestrider min tes om terrorismens etiska neutralitet i boken *Ansvar och handling*. Per Ericson gör detsamma i *Filosofisk tidskrift* nr 2/81. Jag ska här besvara Ericsons artikel; jag tror att svaret, om det träffar alls, också undanröjer grunden för Ofstads invändning.

Kanske var min tes, att terrorhandlingar är etiskt neutrala medel, oklart uttryckt i min ursprungliga artikel. Vad jag vill hävda är alltså, att terrorhandlingar, liksom andra handlingar, är riktiga eller oriktiga, obligatoriska eller tillåtna att underlåta, uteslutande beroende av värdet av sina konsekvenser. Avgörande är mera bestämt om balansen av lycka över lidande, som de producerar, är större eller mindre än motsvarande balans för tillgängliga alternativ. Jag förstår inte allt Ericson skriver i sin artikel. Men *han* kommer nära en förståelse av *min* ståndpunkt, då han skriver:

Ett annat argument, som möjligen föresvävat Tännsjö är följande övervägande: Om vi jämför två världar, som är lika i alla avseenden (alltså också ifråga om lidande), utom i det avseendet att den ena världen innehåller en terrorhandling – måste vi inte då medge att dessa världar är moraliskt likvärdiga och följaktligen terrorhandlingen i sig moraliskt neutral? (s 44)

Ericsons formulering kommer *nära* vad jag avsett, men den är inte helt på kornet. Det väsentliga är för mitt resonemang inte att världarna är lika ”ifråga om lidande”, utan att *balansen* mellan lidande och lycka i de två världarna är lika. *Då* skulle jag säga, att det är moraliskt sett egalt vilken av dem vi realiserar och att därför terrorhandlingen visat sig *i sig* vara moraliskt neutral.

Ericson invänder att ”jämförelsen förbiser att världen med terrorhandlingen enligt definitionen på en terrorhandling måste innehålla mer lidande än den andra världen”.

Invändningen är ohållbar. Även om alla terrorhandlingar per definition medför lidande, så är inte rimligen alla handlingar, som medför lidande, terrorhandlingar. Terror förutsätter nog något slags *avsiktlighet* i plågandet av andra. Denna avsiktlighet kan föreligga i den ena världen medan samma lidande orsakas oavsiktligt i den andra (där ingen terror förekommer). Och då skulle jag hävda, utan inkonsistens efter vad jag kan förstå, att de två världarna är moraliskt likvärda.

Min omformulering av argumentet som Ericson återger visar för övrigt att hans invändning inte bara är ohållbar, den är också irrelevant. Också om terrorism identifieras med de handlingar som ger upphov till lidande, så kan ju *balansen* mellan lidande och lycka vara lika i de två världar Ericson skisserar. I den ena världen förekommer t ex ingen lycka och inget lidande över huvud taget medan i den andra (med terrorhandlingen) *balansen* mellan lycka och lidande är perfekt, så att ”summan blir noll”. Också i det fallet skulle jag säga att det är egalt vilken värld jag förverkligar.

Detta är alltså den tes om terrorismens etiska neutralitet jag driver. Ericson har inte lyckats i sitt uppsåt att visa att den är inkonsistent.

Därmed är dock inte sagt att tesen är hållbar. Jag ger Ericson rätt då han skriver att jag gett få argument *för* min tes. Främst har jag argumenterat mot *invändningar* mot den. Jag tycker dock att detta är naturligt. Mig syns det som självklart, att bevisbördan åvilar den som hävdar att vi stundom bör handla så att balansen av lycka över lidande inte blir så positiv som möjligt. Mig syns det som *grymhet* att kräva en de rena händernas moral – om priset är lidande eller förlust av lycka. Kanske finns det några bra exempel på handlingar, där vi hellre än att utföra dem bör acceptera en sämre balans av lycka över olycka. Jag har dock svårt att se att *terroriseringen* skulle vara ett sådant exempel.

Vad är det som är typiskt för terrorism? Kanske att offret för terrorhandlingar *lider*. Men att undvika lidande kan inte vara ett förnuftigt mål för vårt handlande. Det är *balansen* av lycka över lidande, som är viktig. Går vi inte med på det måste vi, som R N Smart påpekat à propos Poppers "negativa utilitarism", acceptera att snabbt och smärtfritt göra slut på mänskligheten, om det står i vår makt.

Är det viktiga med terrorism att offren för terrorhandlingarna är *oskyldiga*? Så kan begreppet definieras. Jag har dock sökt visa hur en moral, som ser till moralisk förtjänst vid fördelning av värden, snart leder till inhumana konsekvenser. Andra har haft mer att säga på den punkten, t ex Lars O Ericsson i *sitt* bidrag till *Filosofi och samhälle*.

Väsentligt för terrorism är kanske att terroristen agerar *utan mandat*, på egen hand, *i strid med en legitim auktoritet*. Så kan begreppet givetvis förstås. Jag har dock sökt visa, att sådana idéer om legitim styrelse (och våldsutövning) bottnar i fördomar och ren social vidskepelse. Inte heller denna min ståndpunkt är särskilt originell. R P Wolff har argumenterat utförligt för den i boken *Demokrati och självständighet*.

Såvitt jag kan förstå och till trots för Per Ericsons invändning på den punkten så är min bedömning av terrorismen som etiskt neutral en *konsistent* ståndpunkt. Några *vägande* argument för att terrorhandlingar bör undvikas, också till priset av ökat lidande eller förlust av lycka, har jag inte heller funnit. Tills vidare håller jag därför fast vid min tes. Terrorism är ett etiskt neutralt *medel*.